

ارائه مدل پویای حکمرانی خوب در چارچوب اقتصاد پولی

هادی دادخواه^۱، غلامرضا زمانیان^۲، نظر دهمرده قلعه نو^۳

۱- دانشجوی دکتری اقتصاد دانشگاه سیستان و بلوچستان

۲- دانشیار گروه اقتصاد دانشگاه سیستان و بلوچستان (نویسنده مسئول)

۳- استاد گروه اقتصاد دانشگاه سیستان و بلوچستان

چکیده

علم اقتصاد، علم تخصیص بهینه منبع محدود برای نیازهای نامحدود می باشد و اقتصاد پولی راهگشای مسائل اقتصادی است که چندی است دچار مشکلات و نارسایی هایی شده است. با توجه به اینکه بخشی از منابع اقتصادی در دست دولت و بخشی دیگر در دست مردم می باشد، نظریات جامعی که هم دولت و هم مردم را تحت الشعاع قرار دهند و بتواند راه گشای قدرت اقتصادی، اجتماعی و سیاسی شود، اهمیت فراوانی دارد، یکی از این نظریات، نظریه حکمرانی خوب می باشد که می تواند کلید حل معمای اقتصاد پولی در توسعه اقتصادی باشد. این مطالعه با رویکردی تحلیلی توصیفی با کمک تکنیک پویایی های سیستم سعی در مدلسازی پویای اقتصاد پولی با راهکار حکمرانی خوب دارد. پویایی های سیستم، روش شبه کامپیوتری به منظور درک شهودی از اشیاء، سیستم ها و نیز الگوهای رفتاری آنهاست. مدلسازی پویا نشان می دهد که حکمرانی خوب قدرت تأثیر گذاری بر اقتصاد پولی را دارد و می تواند تأثیرات مثبتی بر آن بگذارد.

واژه های کلیدی: حکمرانی خوب، اقتصاد پولی، پویایی های سیستم.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۱. مقدمه

وجود مشکلات متعدد در سیستم اقتصاد کشور همانند تورم های سالانه، رکود و بیکاری در اقتصاد کشور، وجود مازاد نقدینگی در سیستم پولی کشور، وجود بدهی های دولت و ... نشان از نارسایی بزرگی در سیستم پولی کشور دارد. البته به تازگی بحث اصلاح نظام بانکی و مالی کشور نیز توسط بانک مرکزی دنبال می شود که هدف اصلی آن، تقویت نقش نظارتی و سپس تقویت نقش سیاست گذاری پولی بانک مرکزی است. مرکز پژوهش های مجلس (۱۳۹۵) نشان داده است که در حال حاضر، ساختار نهادی بدترین وضعیت را در میان دیگر ساختارهای اقتصادی کشور دارد. در همین راستا و با توجه به وجود نظامی مختلط در اقتصاد ایران که هم بخش خصوصی و هم دولت در کنار یکدیگر وظیفه تنظیم و تخصیص بازار را بر عهده دارند و البته وجود نارسایی در سیستم پولی اقتصاد کشور و بحث اصلاح نظام بانکی و مالی کشور، ضرورت استفاده از تئوری های مکتب جدید نهادگرایی و بحث حکمرانی خوب در سیستم پولی اقتصاد کشور، ضروری است. از سویی، نظام اقتصادی یکی از اجزای نظام پیچیده ی یک جامعه است، و می توان آن را به مثابه ی یک سیستم در نظر گرفت که از عناصر مختلف و به هم پیوسته تشکیل شده که هر کدام بر دیگری تأثیر متقابل دارد و بر آرامش و ثبات جامعه اثر خواهد گذاشت. در سیستم پیچیده ی اقتصادی، زیر سیستم ها و عوامل مختلفی وجود دارد که باعث تعادل و یا بر هم خوردن تعادل این نظام می شوند. از مسائلی که سال هاست اقتصاد کشورهای جهان به خصوص کشورهای در حال توسعه را به چالش کشیده و موجب نگرانی اندیشمندان و حاکمان این کشورها شده است، مشکلات اقتصاد پولی کشور است. حکمرانی خوب یکی از ضروری ترین مباحث اقتصاد کلان در هر کشوری است که با توجه به مبانی نظری، دستیابی به آن لازمه توسعه اقتصادی می باشد، بنابراین مطالعه موضوع حکمرانی خوب از ضرورت های توسعه است که بزرگترین هدف هر کشور در حال توسعه همانند ایران می باشد، بدین منظور این مطالعه با تکیه بر مبانی نظری و تئوریک راه حل اخلاقی در سیستم پولی کشور را رعایت اصول حکمرانی خوب برای تعیین سیاست های پولی بهینه معرفی می کند. اگرچه بحث حکمرانی خوب از دل اقتصاد توسعه و مکتب نهادگرایی خارج شده است و در ابتدا کاملاً یک نظریه اقتصادی بوده است، اما در ادامه، مباحث اقتصادی کم رنگ شده و در نهایت در هیچ یک از شاخص های اعلام شده بانک جهانی قرار نگرفته و بررسی هم نشده است. همانطور که مشخص است، اهمیت اقتصاد و شاخص های اقتصادی همانند پول و شاخص های پولی، بانک و بانکداری، بهره و سیاست های پولی و همچنین شفافیت پولی و مالی، علاوه بر اهمیت آن در جامعه در میان این شاخص ها نادیده گرفته شده است. به نظر می رسد شکاف بزرگی در میان شاخص های حکمرانی خوب وجود دارد که این مطالعه به بررسی و تحلیل این شکاف ها می پردازد، یکی از این شکاف ها، شکاف اقتصاد پولی است. بنابراین یکی از مسائلی که در این مطالعه به دنبال آن هستیم، بررسی شاخص های حکمرانی خوب و مدل سازی آن به همراه اقتصاد پولی است. از هر سویی که به مسأله نگاه کنیم، نتایج یکسانی قابل نتیجه گیری است، این مطالعه به دنبال حل نارسایی های موجود در سیستم پولی کشور می باشد و برای این کار از حکمرانی خوب کمک گرفته شده است. در ادامه به دنبال مدل سازی سیستم پویای اقتصاد پولی با توجه به اهمیت حکمرانی خوب با رویکرد پویایی های سیستم خواهیم بود که بتواند اهداف اقتصاد پولی را در جامعه ارتقا دهد.

۲- روش تحقیق

تحقیق کاربردی، پژوهشی است که به منظور بهبود و به کمال رساندن رفتارها، روش ها، ابزارها، وسایل، تولیدات، ساختارها و الگوهای مورد استفاده جوامع انسانی انجام می شود و هدف تحقیق کاربردی توسعه دانش کاربردی در یک زمینه خاص است (خاکی، ۱۳۸۸)، بنابراین، تحقیق حاضر از لحاظ هدف، کاربردی است. همچنین، تحقیق حاضر از نظر روش گردآوری داده ها، تحلیلی - توصیفی می باشد. تحلیلی از آن جهت که مطالعه به دلیل اینکه این روش در مرز دانش قرار دارد و

به تحلیل های فراوانی به همراه کمک از تئوری های اقتصادی جهت رسیدن به اهداف مطالعه نیازمند می باشد و توصیفی از آن جهت که یافته ها به همان صورت که جمع آوری شده اند، بدون هیچگونه دستکاری توصیف می گردند. این مطالعه یک مطالعه کاملاً تئوریک و کاربردی است که اولین بار با ترکیب اقتصاد پولی و اقتصاد توسعه، سعی در ایجاد یک رابطه روش مند و نظام مند است و می تواند به مدلسازی اثرات شاخص های حکمرانی خوب بر اقتصاد پولی بپردازد که جهت رسیدن به این هدف، از رویکرد پویایی های سیستم کمک گرفته می شود.

رویکرد پویایی سیستم، یک روش شبیه سازی شبه تجربی است. این روش بر پایه ی ساختار مدارکنترلی بنا شده است و امکان مطالعه ساختار و رفتار سیستم های پیچیده ی اقتصادی، اجتماعی را فراهم می کند. در این روش، سیستم های پیچیده ی دنیای واقعی توسط بازخوردهای متعدد، تأخیر زمانی و ذخیره سازی از طریق معادلات دیفرانسیل مربوط به هم، توصیف می شوند. همچنین در این مدل، امکان وارد کردن متغیرهای کیفی و کمی به طور همزمان در سیستم وجود دارد، این امتیاز مهمی است که در مدل های ریاضی، پیاده سازی آن بسیار مشکل است [۱].

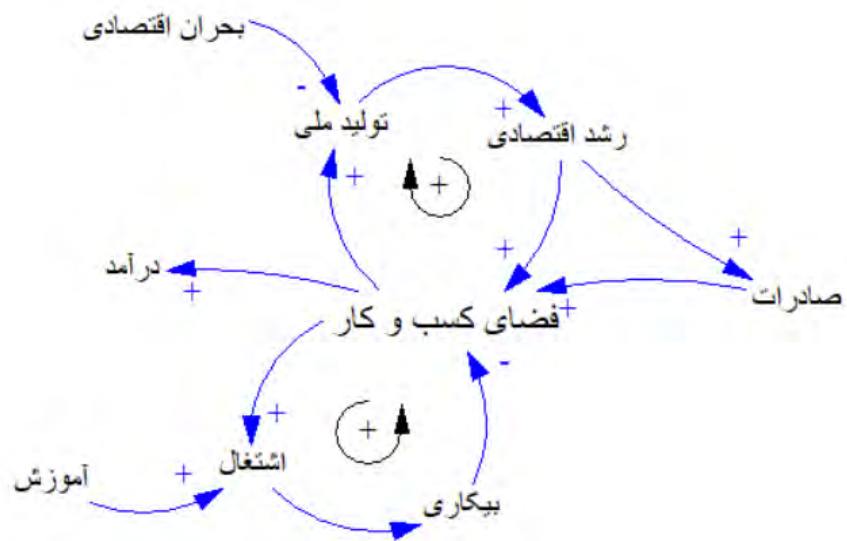
۳- مدلسازی

مدلسازی اقتصاد پولی ایران و اهمیت شاخص های حکمرانی خوب در سه بخش در اینجا مطرح می شود، در بخش اول به مدلسازی فضای کسب و کار و بررسی متغیرهای منتخب اقتصادی پرداخته می شود که شروع مدلسازی می باشد، در بخش دوم متغیرهای اقتصاد پولی وارد مدل می شود و فضای مدلسازی اقتصاد کشور به اقتصاد پولی تغییر خواهد یافت، در بخش سوم و نهای با توجه به عنوان رساله، متغیرها و شاخص حکمرانی خوب وارد مدل می شوند و با توجه به مرور مطالعات گسترده نشان داد می شود که حکمرانی خوب بر دیگر متغیرهای مدل چگونه تأثیر می گذارد.

۳-۱- شروع مدلسازی و معرفی فضای کسب و کار

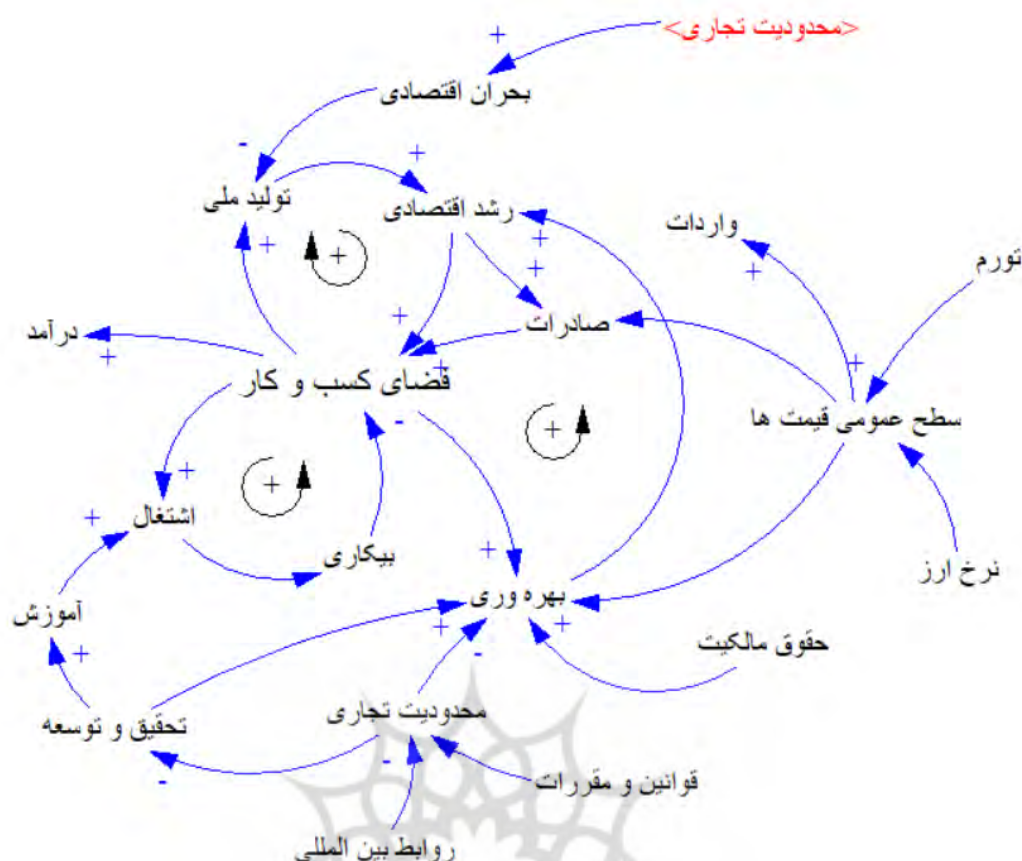
امروزه بهبود فضای کسب و کار در جهت فراهم نمودن بسترهای لازم برای فعالیت فعالان اقتصادی و نیز دستیابی به بخش خصوصی کارآمدتر به عنوان یک راهبرد اقتصادی در کشورهای مختلف جهان مورد توجه قرار گرفته است [۲] که در ادامه به بررسی عوامل تأثیرگذار و تأثیر پذیر متغیرهای شناسایی شده در چارچوب مدل پرداخته می شود. مدل های جست و جو و تطبیق در بازار نیروی کار، مبتنی بر کارهای [۳] و [۴]، در تئوری های بیکاری جدید نقش پررنگی را بازی می کنند. عناصر ورودی های اصلی این دسته از مدل ها، ورود به بیکاری و یافتن شغل هستند [۵].

هرچه نرخ بیکار بالاتر باشد در بلند مدت با توجه به افزایش هزینه جستجوی شغلی شاهد کاهش نرخ مشارکت خواهیم بود [۶] و نرخ اشتغال با سطح آموزش نیز می تواند رابطه مستقیمی داشته باشد؛ زیرا با افزایش سطح آموزش و مهارت، احتمال اشتغال و کسب درآمدهای بیشتر افزایش می یابد [۱۰۴]. همچنین بحران اقتصادی که در سال ۲۰۰۷ در حوزه های مالی آغاز شده باعث کاهش سطوح تولید و اشتغال شده [۷] با توجه به اینکه صادرات، دیگر رکن اساسی تجارت خارجی است و نظریه های رشد سنتی کالسیک و نئوکالسیک به وجود رابطه میان افزایش صادرات و رشد اقتصادی تأکید داشته و معتقدند که توسعه اقتصاد بین الملل منجر به افزایش تخصص و کارایی در بخش های صادراتی شده و در نهایت باعث تخصیص مجدد منابع از بخشهای غیرتجاری و غیرکارا به بخشهای تجاری می شود که این پدیده می تواند به رشد تولید کمک کند این مباحث در شکل زیر و در فضای نرم افزار ونسیم ترسیم شده است.

نمودار ۴-۱- علیت حول فضای کسب و کار

بنگاههای داخلی ناگزیر می‌شوند به منظور رقابت با بنگاه های خارجی، فناوری های جدید را به کار ببرند و به عبارت دیگر تحقیق و توسعه را گسترش دهند. بنابراین، اکنون به نظر می رسد که کاهش موانع تجارت خارجی یک امر لازم برای مدرنیزه کردن بنگاه های داخلی باشد [۸]. همچنین روابط بین الملل تأثیر بدون واسطه بر محدودیت های تجاری دارد [۹] به صورتی که امروزه با تصویب یک قطعنامه یا توافق نامه بین المللی (قوانین و مقررات) می توان بازرگانی یک کشور را به طور کلی تحت تأثیر قرار داد [۱۰] که در ادامه می تواند منجر به بحران اقتصادی کشور شود [۱۱]. با توجه به کمیابی عوامل تولید و گسترش رقابت در بازارهای داخلی و خارجی، ارتقای بهره وری از طریق افزایش توان رقابتی بنگاه ها راهکار مؤثر تأمین رشد تولید مستمر است که یکی از عوامل تقویت آن حقوق مالکیت است [۱۲] همچنین افزایش در نوسانات نرخ ارز باعث به وجود آمدن ناطمینانی در قیمت ها و همچنین نرخ بهره وری می‌شود که می تواند اثر منفی بر بخش حقیقی اقتصاد داشته باشد [۱۳]. تورم از جمله پدیده های مضراقتصادی است که اثرات زیان باری بر کل اقتصاد یک کشور بر جای می گذارد و یکی از اثرات نامطلوب تورم، تأثیر آن بر بازرگانی خارجی کشور است. تورم هم از طریق تغییر سطح عمومی قیمت ها بر واردات و صادرات و در ادامه بر ترازپرداخت های کشور تأثیرگذار باشد [۱۴] و نرخ ارز از جمله مقولاتی است که مستقیماً به تجارت خارجی کشور ارتباط دارد. اگر بحث مبادلات بین المللی یک کشور وجود نداشت، مسئله نرخ ارز احساس نمی شد. اهمیت و تأثیر بالای نرخ ارز بر صادرات و واردات ایران به حدی است که برخی از کارشناسان، نرخ ارز را مهمترین عامل در تبیین تحولات صادرات و واردات کشور معرفی می کنند [۱۵].

نمودار ۳-۴- علیت حول فضای کسب و کار و سطح عمومی قیمت

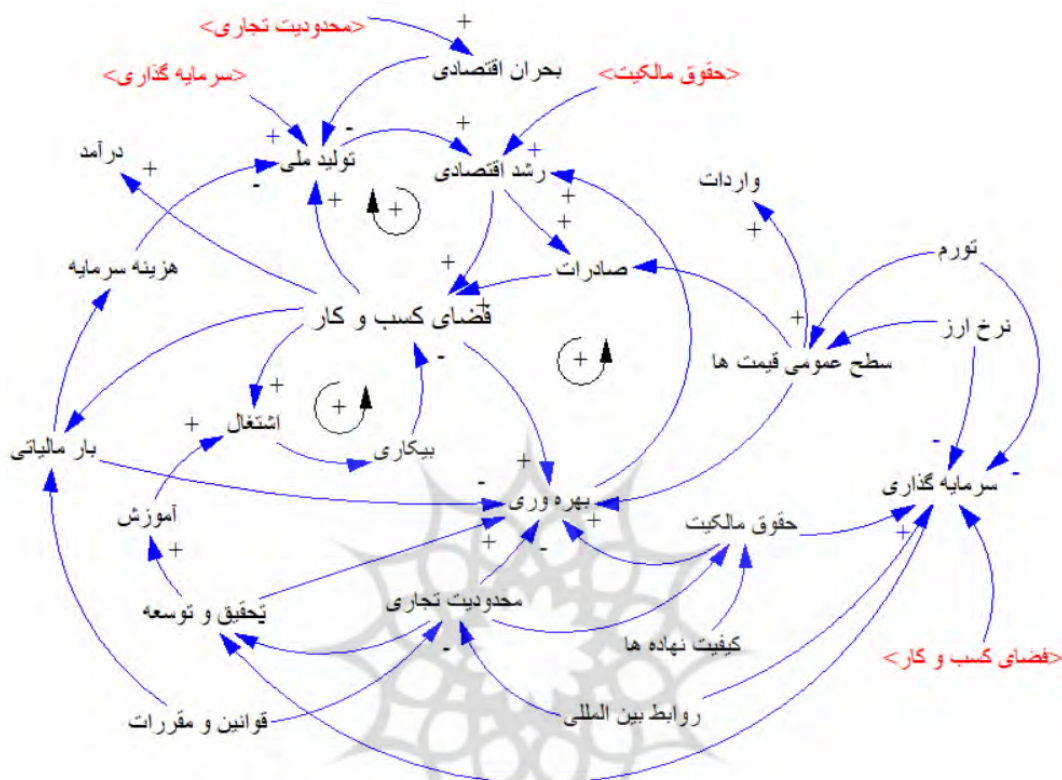
افزایش نرخ تورم و نرخ ارز و کاهش نرخ رشد اقتصادی در سالهای گذشته نشانگر آن است که پدیده رکورد تورمی در ایران تشدید شده است که بسیار نا مطلوب می باشد [۱۶] و همچنین هنگامی که اقتصاد به نفت وابسته باشد آنگاه تحریم ها و ساختار دولتی سبب می شوند دولت در شرایط نوسان درآمدهای نفتی، سیاست های پولی مصلحت گرایانه را دنبال کند که شاید نتایج مثبتی در بلند مدت نداشته باشد [۱۷].

نابسامانی قانونی و تورم از جمله آسیبهای نظام مالیاتی ایران است و اجتناب از مالیات در بلندمدت شرکت را در معرض ریسک مالیاتی بیشتر قرار می دهد [۱۸ و ۱۹] که منجر به افزایش هزینه سرمایه [۲۰] و در ادامه کاهش تولیدات می شود [۱۱ و ۱۲]؛ بدین ترتیب روابط علی به صورت زیر خواهد بود: همچنین در کشورهای در حال توسعه برای جذب سرمایه گذاری خارجی، نیاز به سیگنالی برای سرمایه گذاران و بنگاه های خارجی وجود دارد. مهمترین این سیگنال ها، وجود نهادهای قوی در کشور است. اگر هدف یک کشور جذب سرمایه گذاری باشد، می بایست از حقوق مالکیت حفاظت کند. البته حفاظت از حقوق مالکیت، نیازمند صرف هزینه است؛ اما نکته مهم این است بار هزینه های حمایت از حقوق مالکیت برای کشورهای با کیفیت نهادی قوی، به مراتب کمتر از کشورهای با کیفیت نهادی کمتری برخوردارند [۲۲]. همین طور حفاظت از حقوق مالکیت در کشورهای توسعه یافته عملکرد بهتری در اقتصاد دارد [۲۳]. کشورهای خارجی که حفاظت از حقوق مالکیت خود را تقویت کرده اند، معاملات بین المللی بیشتر از ایالات متحده را جذب نموده اند [۲۴].

عوامل اقتصادی از جمله تورم، حجم سرمایه گذاری صورت پذیرفته در اقتصاد، نرخ ارز و سایر متغیرهای اقتصادی از مؤلفه های اساسی می باشند که ریسک سرمایه گذاری صنعتی در ایران را مانند سایر کشورها تحت تأثیر خود قرار می دهند. به طور کلی، تورم عامل اخلاکگر اقتصادی است که تصمیم گیری برای سرمایه گذاری را متأثر می سازد، همچنین در اقتصادهای در حال توسعه عموماً ماهیت وابسته صنایع به واردات ماشین آلات و دانش فنی از خارج موجب

می گردد سرمایه گذاری نسبت به تغییرات نرخ ارز به شدت حساس باشد. همچنین، وجود شفافیت اقتصادی و ارائه آمار و اطلاعات صحیح از وضعیت اقتصادی کشور می تواند به کاهش ریسک های سرمایه گذاری به خصوص در بخش صنعت کشور کمک شایانی بنماید [۹].

بدین ترتیب روابط علی نهایی در بخش اول مدل سازی به صورت زیر خواهد بود:

نمودار ۴-۶- نمودار علی فضای کسب و کار با متغیرهای منتخب

۲-۳- ادامه مدل سازی و افزودن متغیرهای اقتصاد پولی

تقاضای پول و عوامل مؤثر بر تابع تقاضای آن نقش تعیین کننده ای در تحلیل های مربوط به اقتصاد کلان و اتخاذ سیاست های پولی از سوی مقام های پولی یک کشور ایفا میکند. امروزه با بررسی میزان تقاضای پول در یک کشور می توان اوضاع اقتصادی آن را مورد تجزیه و تحلیل قرار داد. افزایش میزان تقاضای پول نشان دهنده بهبود شرایط اقتصادی کشور و کاهش در میزان تقاضای آن منعکس کننده شرایط بد اقتصادی است [۲۵].

پس از مدل سازی فضای کسب و کار و شناخت متغیرهای تأثیر گذار و تأثیر پذیر اقتصادی، در این بخش به تکمیل مدل و اضافه کردن دو متغیر تقاضا و عرضه پول و عوامل تأثیر گذار و تأثیر پذیر بر آن پرداخته می شود:

همانطور که مشخص است، مطالعه های متعددی درباره تابع تقاضای پول صورت گرفته است: [۲۶] نشان می دهد که متغیر تورم اثر منفی معناداری بر تابع تقاضای پول دارد. بهمنی اسکویی (۱۳۸۰) با استفاده از تحلیل «هم تجمعی یوهانسن - جوسیلیوس» برای یک دوره ۴۰ ساله نشان می دهد که در ایران، رابطه تعادلی بلندمدت بین تولید ناخالص داخلی، میزان تورم و نرخ ارز بازار وجود دارد. همچنین مطالعات [۲۷] نشان داد که بین تقاضای پول و نرخ سود سپرده های بلندمدت رابطه معکوس وجود دارد. [۲۸] نشان دادند که در تابع تقاضای پول از نرخ تورم، نرخ سود سپرده های کوتاه مدت و بلندمدت به صورت متغیر هزینه فرصت نگهداری پول استفاده شده است. [۲۹] با رویکردی انتقادی به

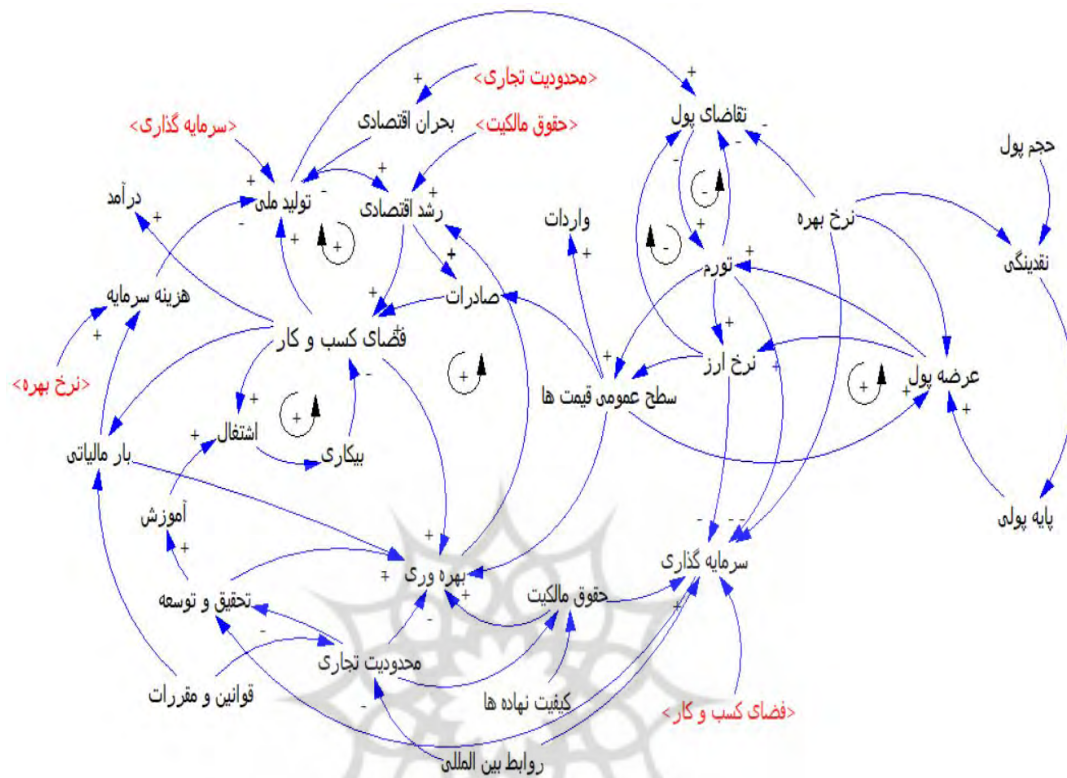
بررسی مطالعه های انجام شده درباره تقاضای پول ایران پرداخته و نتیجه گرفته اند که وارد کردن متغیرهای نادرست به مدل و اشتباه محاسباتی در فصلی کردن داده ها در تابع بلندمدت تقاضای پول، باعث به دست آوردن مقادیر نادرست ضرایب متغیرها و کشش ها شده است. نتیجه های تخمین بیانگر این است که تقاضای پول متأثر از تولید، تورم و نرخ ارز است. همچنین [۳۰] نشان دادند که نرخ بهره، نرخ تورم و نرخ ارز بر تقاضای پول اثر می گذارد و البته نرخ بهره بر هزینه سرمایه که باعث تغییر سرمایه گذاری می شود نیز تأثیر مثبتی دارد.

[۳۱] به بررسی ثبات پارامترها در تابع تقاضای پول در ایران پرداخته اند. آن ها نشان می دهند که متغیرهای تولید ناخالص داخلی، نرخ ارز بازار سیاه و نرخ تورم بر تقاضای پولی تأثیر معنی داری دارند. همچنین در مطالعات [۳۲] رابطه مثبت بین متغیر درآمد با تقاضای پول و البته رابطه منفی بین متغیر تورم و نرخ ارز با تقاضای پول نشان داده شده است. با توجه به اهمیت نرخ ارز در پیشرفت و توسعه ی اقتصادی هر کشور، بررسی عوامل موثر بر آن، ضروری است. عوامل زیادی مانند عوامل اقتصادی، سیاسی و روانی بر نرخ ارز تأثیرگذار است. از جمله عوامل سیاسی ثبات در سیاست خارجی و عوامل روانی مانند انتظارات مردم از وضعیت آینده ی اقتصادی و سیاسی و عوامل اقتصادی شامل نرخ بهره، نقدینگی و درآمد ملی است [۳۳]. نوسانات نرخ ارز، نشان دهنده ی بی ثباتی در روند قیمت های نسبی کشورهاست. این نوسانات، سبب ایجاد فضایی بی ثبات و نامطمئن در اقتصاد می گردند. اصولاً با به هم خوردن ثبات نرخ ارز، روند پس انداز و سرمایه گذاری، غیرمنطقی شده، تخصیص بهینه منابع امکان پذیر نخواهد بود. در یک نظام بین المللی، ارزش پول ملی نقش اساسی در تعیین هزینه های اقتصادی مربوط به سرمایه گذاری، صادرات و واردات و تأثیر آن بر رشد اقتصادی را بازی می کند. علاوه بر این نوسانات نرخ واقعی ارز سبب بالا رفتن قیمت کالاهای قابل مبادله و افزایش خطر پوشش تغییرات پیش بینی نشده نرخ واقعی ارز می شود [۳۴].

ار سویی، تحقیقات متعددی در دوره های مختلف مانند [۳۵ و ۳۶ و ۳۷ و ۳۸] برای بررسی تابع تقاضای پول انجام گرفته است. تجزیه و تحلیل نتایج این تحقیقات نشان دهنده اثر قابل ملاحظه ای نرخ بهره بر تقاضای پول است. [۳۸] با بازنگری در نظریه مقداری پول، نظریه تقاضا برای پول را مطرح کرد. بر اساس نظریه وی، تقاضا برای پول با سطح قیمت ها به طور متناسب تغییر می کند و در هنگام افزایش نرخ تورم هزینه نگهداری پول بالا می رود و برعکس، همچنین وقتی که این نرخ کاهش پیدا کند یا در واقع هزینه نگهداری پول پایین باشد سرمایه گذاران ترکیب دارایی های مالی خود را به سمت نقدینگی بیشتر سوق می دهند. از نظر وی عامل اصلی برای تقاضای نقدینگی پول، کاهش نرخ تورم است و نه انتظارات سرمایه گذارها از افزایش نرخ بهره در آینده [۳۹]، [۴۰] در تحقیق نشان داد عرضه پول بر تورم تأثیرگذار است و افزایش آن منجر به افزایش نرخ تورم می شود. نباید غافل شد که رشد تولید می تواند به کاهش نرخ بیکاری بینجامد، اما در صورتی که رشد تولید براساس اصول اقتصاد دانش بنیان از کانالهایی نظیر بهبود سرمایه انسانی، بهبود شاخص های رقابت پذیری، ارتقای بهره وری و راهبردهای کاربر و... محقق گردد، قطعاً تأثیر فزاینده و باثبات بیشتری بر کاهش نرخ بیکاری و افزایش اشتغال خواهد داشت [۴۱ و ۴۲ و ۴۳ و ۴۴]. که در اینجا نیز رشد اقتصادی با تأثیر بر فضای کسب و کار مستقیماً بر بهره وری تأثیر می گذارد. به نظر پولگرایان پول تعیین کننده تولید ناخالص ملی پولی است. پولگرایان عقیده دارند که حجم پول، مهمترین عامل در تعیین سطح فعالیت های اقتصادی اندازه گیری شده به قیمت جاری است. پول، تولید ناخالص ملی پولی را مشخص می کند. پولگرایان عقیده دارند که بانک های مرکزی باید رشد باثباتی در عرضه پول ایجاد کنند. به خاطر ارتباط نزدیک بین عرضه پول و درآمد پولی، پولگرایان معتقدند که رشد با ثبات در عرضه پول باعث رشد با ثبات در فعالیت های اقتصادی خواهد شد [۴۵]. یافته ها بیانگر وجود یک رابطه تعادلی بلندمدت بین تقاضای واقعی پول و متغیرهای کلان اقتصادی نظیر تولید ناخالص داخلی واقعی، نرخ سود اسمی و نرخ تورم می باشد، به طوری که ثبات تابع تقاضای پول را در اقتصاد ایران تأیید می کند [۲۷].

عرضه پول توسط بانک مرکزی با توجه شرایط خاص هر زمان و تحولات ملی و بین المللی با استفاده از سیاست های پولی تحت کنترل و نظارت می باشد. در دوران رونق اقتصادی سیاست های پولی انبساطی و در دوران رکود سیاست های پولی

انقباضی اعمال می شود. هدف بانک مرکزی از این سیاست‌ها اعمال ثبات اقتصادی و امنیت سرمایه گذاری و فراهم ساختن زمینه‌های جذب سرمایه های خارجی و حفظ ارزش پول ملی در قبال سایر ارزهای خارجی است. حجم پول توسط سیاست‌های مالی و پولی که به متغیرهای کلان اقتصادی معروف هستند تحت تأثیر قرار می گیرد [۴۶]. بدین ترتیب روابط علی در ادامه روند مدلسازی به صورت زیر و در نمودار ۴-۷ خواهد بود

نمودار ۴-۷- علیت فضای کسب و کار و اقتصاد پولی

از آنجاکه نرخ بهره و تغییرات آن، تأثیر قابل توجهی بر تصمیم گیری عاملان اقتصادی دارد، به عنوان یکی از متغیرهای سیاستگذاری در اقتصاد کلان مطرح بوده و توجه بسیاری از کارگزاران اقتصادی را به خود جلب نموده است. از سوی دیگر، عوامل بسیاری در تغییرات نرخ بهره تأثیرگذار است. از اینرو، نرخ بهره به عنوان یکی از عوامل ثبات و رشد اقتصادی کشورها تبدیل شده است. تاکنون پژوهش های بسیاری طور مستقیم و غیرمستقیم، در ارتباط با نرخ بهره انجام شده است. در این پژوهشها، در اکثر موارد به این نتیجه رسیده اند که کاهش نرخ بهره، می تواند آثار مثبت اقتصادی و اجتماعی در پی داشته باشد و کمتر کسی با اصل کاهش نرخ بهره و همگرایی آن به صفر و یا نزدیک صفر مخالفت کرده است. امروزه، بی ثباتی اقتصادی و مالی نقش مهمی در روند توسعه کشورهای در حال توسعه ایفا میکند. یکی از جالب ترین منشأ بی ثباتی مالی در اقتصاد، نوسانات شدید متغیرهای قیمتی و پولی در حوزه اقتصاد کلان است. از متغیرهای مهم و تأثیرگذار در مجموعه متغیرهای اقتصادی، نرخ بهره است و بسیاری از نظریه پردازان اقتصادی مانند کینز معتقدند: نظام بهره منبع و عامل اساسی بی ثباتی مالی در یک اقتصاد محسوب میشود [۴۷].

کاهش نرخ بهره تسهیلات بانکی سبب کاهش تقاضای واردات و عرضه صادرات در بازرگانی ایران خواهد شد و تراز تجاری کشور را بهبود میبخشد، همچنین کاهش نرخ بهره موجب افزایش حجم نقدینگی میشود. نتیجه دیگر اینکه کاهش نرخ بهره، سبب افزایش نرخ تورم و افزایش سطح اشتغال و افزایش نرخ بهره در بازار غیرمتشکل پولی می شود (بیدآباد، ۱۳۸۳) از دیگر سو، بی ثباتی زیاد نرخ ارز به هر دلیلی باعث ایجاد متغیرهای کلان اقتصادی مثل تورم، نرخ بهره

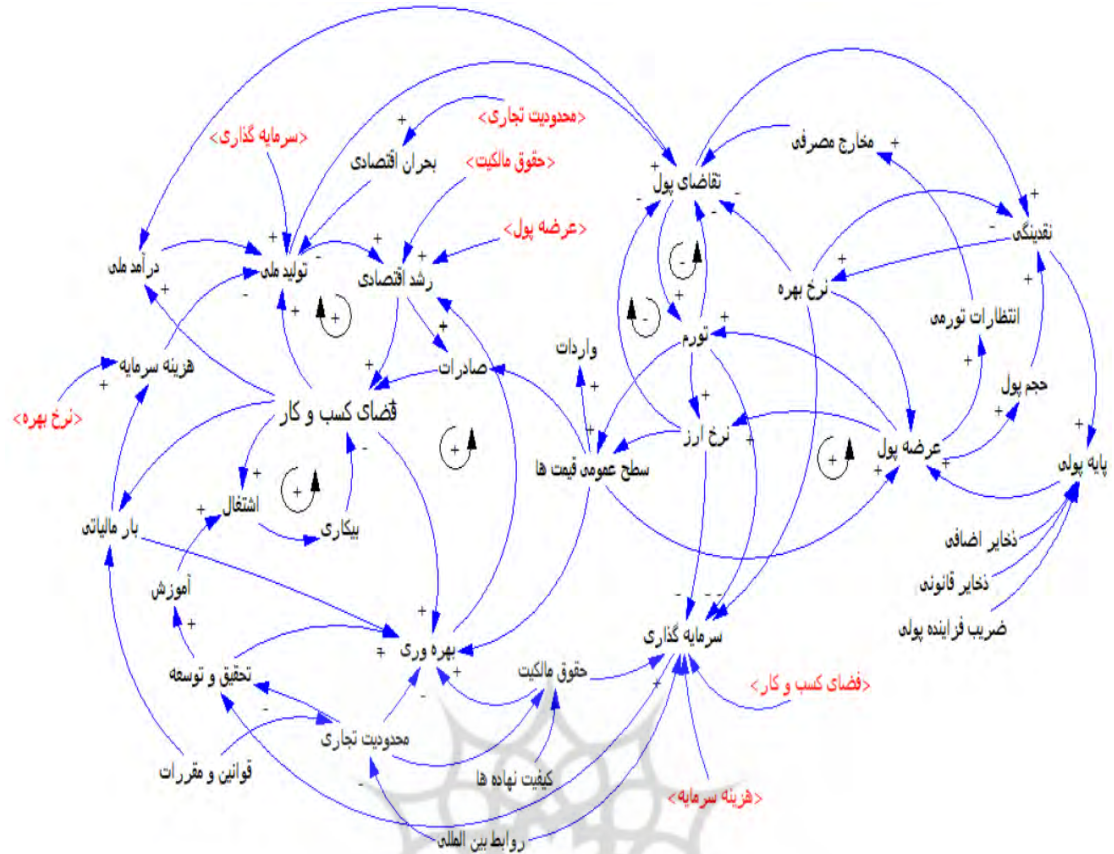
بالا و یا محدودیت عرضه پول می گردد [۴۸]. چنانچه نرخ برابری ارز در اقتصاد بالا رود علی القاعده باید مقامات پولی اجازه دهند که نرخ بهره کاهش یابد [۴۹].

نرخ بهره یک شمشیر دو لبه می باشد، به این منظور که اگر نرخ بهره افزایش یابد، احتمالاً صاحبان منابع مالی اضافی قسمتی از این منابع مالی را به امید دریافت سود بالاتر در آینده قرض خواهند داد. به عبارت دیگر نرخ های بهره بالا این افراد را تشویق می کند که نقدینگی اضافی خود را به دیگران قرض دهند [۵۰ و ۵۱].

از سویی دیگر، پایه پولی یک متغیر انباره است که با توجه به تغییرات ارقام طرف دارایی ها و بدهی های ترازنامه ی بانک مرکزی مقدار آن تغییر می یابد. انباره پایه پولی معادل ترازنامه بانک مرکزی است. مانده ترازنامه در طرف دارایی ها معادل مقدار منبع پایه ی پولی است و ماندگی حساب مذکور در طرف بدهی ها مقادیر مصارف پایه ی پولی. خالص دارایی- های بانک مرکزی عبارت است از منابع پایه پولی که در حقیقت همان پایه پولی است و باید گفت از مجرای افزایش این ارقام است که پایه پولی افزایش می یابد [۵۲].

مطالعات متعددی در مورد پایه پولی صورت گرفته و جزئیات به تکرار بیان شده است، به صورت خلاصه، اسکناس و مسکوک که در این مطالعه نقدینگی خوانده می شود، ضریب فزاینده پولی، ذخایر قانونی و ذخایر اضافی مهم ترین و شناخته شده ترین عوامل تأثیر گذار بر پایه پولی می باشند [۵۳]. نرخ ذخیره قانونی نیز به عنوان ابزار غیرمستقیم سیاست پولی از طریق اثرگذاری بر عرضه پول بر بسیاری از متغیرها از جمله اشتغال، تولید، تورم و ... اثر میگذارد. سپرده قانونی در ایران معمولاً با دو هدف کنترل نقدینگی و پشتوانه بانکها در مواقع بحران مالی و ورشکستگی در نظر گرفته می شود [۵۴]. در سال های اخیر و به ویژه در پی بحران مالی سال ۲۰۰۸ و بی ثباتی اقتصادی و ایجاد ریسک در بخش های مختلف بسیاری از کشورها برای رسیدن به ثبات مالی تمرکز خود را بر نرخ ذخیره قانونی به عنوان ابزار احتیاطی کلان قرار دادند [۵۵]. در برخی از مطالعات نشان داده شده که افزایش نرخ ذخیره قانونی منجر به کاهش قدرت خلق پول بانک های تجاری [۵۶]، کاهش تورم [۵۶]، افزایش قیمت ها [۵۷] و کاهش تولید [۵۸] می شود.

نرخ تورم بالا و با نوسان زیاد موجب افزایش هزینه های مبادله و کاهش سرمایه گذار ی در فعالیت های تولیدی در نتیجه، کاهش رشد اقتصادی می شود. علاوه بر آن، دیدگاه های مختلف نسبت به تورم در آینده می تواند اثرات متفاوتی بر رشد داشته باشد. موضوع نااطمینانی تورم توسط اوکان در سال ۱۹۷۱ مطرح گردید. او به کمک تجزیه و تحلیل های آمای دریافت: کشورهایی که دارای نرخ تورم بالاتری هستند، عموماً تغییرات تورمی بالاتری دارند. بنابراین، اوکان تغییرات بالا را به عنوان شاخصی برای نااطمینانی به کار گرفت و معتقد بود تورم بالا با نااطمینانی تورم همراه است. نااطمینانی در مورد تورم در آینده منجر به انحراف تصمیمات مصرف کنندگان و تولید کنندگان در زمینه پس انداز، مصرف و سرمایه گذاری می شود. این انحرافات، اثرات نامناسبی بر کارایی تخصیص منابع و سطح فعالیت واقعی اقتصاد خواهد گذاشت. وجود نااطمینانی تورم، هزینه های عاملان اقتصاد ی را دوچندان می کند؛ زیرا بخشی از منابع آنها صرف پیش بینی تورم آتی در شرایط وجود نااطمینانی در بازار خواهد شد و در واقع سود یا زیان بنگاه های تولیدی و خدماتی را تحت تأثیر قرار خواهد داد [۵۹]. به عقیده فریدمن، تقاضای پول تعیین کننده درآمد ملی است و هرگونه تغییری در عرضه پول موجب تغییر ارزش اسمی تولید ناخالص ملی می شود. فریدمن و همفکران وی معتقدند که تغییرات حجم پول از یک کانال مستقیم یعنی رابطه مبادله فیشتر تأثیر مطمئنی بر درآمدهای پولی دارد، در مکتب پولیون، افزایش حجم پول تنها در کوتاه مدت می تواند بر تولید ناخالص ملی اثر محسوس داشته باشد، اما در میان مدت و بلندمدت افزایش حجم پول تنها اثر تورمی دارد [۳۸].

نمودار ۴-۸- تکمیل علیت فضای کسب و کار و اقتصاد پولی

۳-۳- تکمیل مدل سازی و افزودن شاخص های حکمرانی خوب

حکمرانی خوب دارای اثرات مثبتی در جامعه است که در این رساله اثرات آن بر اقتصاد (متغیرهای مهم اقتصاد) در چند قسمت بررسی می شود. حکمرانی خوب شامل شش شاخص جهت توسعه اقتصادی و مالی می باشد که این شاخص ها عبارتند از: ۱- حق اظهارنظر و پاسخگویی، ۲- ثبات سیاسی و عدم خشونت، ۳- اثربخشی دولت، ۴- کیفیت مقررات، ۵- حاکمیت قانون، ۶- کنترل فساد [۲۵ و ۶۰ و ۶۲].

شاخص حق اظهارنظر و پاسخگویی با حقوق سیاسی و شکل دیکتاتوری یا دموکراسی یک کشور مرتبط می شود که بهبود حقوق سیاسی افزایش رشد اقتصادی را در پی دارد. [۶۳]. براساس این شاخص، هرچه مردم در یک جامعه نقش بیشتری در تعیین زمامداران و هیات حاکم داشته باشند، حضور و نقش احزاب و تشکل ها و انجمن ها و نظایر آنها در جامعه بیشتر باشد و رسانه های جمعی استقلال داشته باشند و افرادی که زمامدار جامعه هستند و قدرت را در جامعه در اختیار دارند، پاسخگوی اعمال خود باشند، و افراد مختلف بتوانند آزادانه فعالیت و نظر خود را بیان کنند، نشان دهنده وضعیت بهتری از حکمرانی خوب است [۶۴]. آزادی های قانونی و انتشار آزاد اطلاعات به طور قابل ملاحظه ای پاسخگویی عمومی دولتمردان و سیاست گذاران را افزایش می دهد [۶۵]. اتحادیه و تشکل های کارگری، آزادی شهروندان برای اظهارنظر و پاسخگویی دولتمردان، امنیت حقوق مالکیت و اجرای قراردادهای را افزایش داده و نرخ بازگشت سرمایه بهبود یافته و موجب افزایش رشد اقتصادی می شود [۳۹]. در جامعه ای که شهروندان از آزادی مدنی بیشتری برخوردارند، انباشت سرمایه انسانی (اجتماعی) افزایش می یابد [۶۶]، همچنین وجود آزادی های سیاسی موجب تقویت آگاهی های عمومی و شفافیت اقتصادی و اجتماعی شده و در نهایت موجب کاهش تخصیص غیر بهینه منابع جامعه و رشد اقتصادی می شود [۱۰]. همچنین افزایش این شاخص سبب افزایش درآمدهای مالیاتی [۶۷ و ۶۸ و ۶۹ و ۷۰] می شود.

شاخص ثبات سیاسی با اعمالی از قبیل شورش های داخلی، تروریسم، کودتا و ترور اشاره به بی ثباتی دولت دارد [۲۵] که در ادامه می تواند باعث تغییرات متغیرهای اقتصادی شود. براساس این شاخص، هرچه احتمال نبودن ثبات سیاسی در یک کشور بیشتر باشد نشان دهنده حکمرانی ضعیف است و هرچه کشوری از ثبات سیاسی بیشتری برخوردار باشد، در زمینه حکمرانی خوب امتیاز بالاتری را کسب می کند [۷۱]. در صورت نبود این شاخص انگیزه کمی وجود خواهد داشت که تولید اقتصادی رونق یابد [۷۲] و درگیری های جناحی و نزاع های داخلی و عواملی از این قبیل [۷۲ و ۶۳] با از بین بردن ثبات سیاسی موجب افزایش ریسک و بی اطمینانی در فضای اقتصادی یک کشور می گردد [۷۲] و از این رهگذر موجب کاهش سرمایه گذاری داخلی و خارجی [۷۲ و ۷۳] و به تبع آن کاهش تولید ناخالص ملی [۷۲] و درآمد سرانه شده [۷۲] و مانع رشد اقتصادی می شود [۷۲]. همچنین جریان سرمایه گذاری خارجی باعث بهبود بهره وری، کاهش هزینه های تولید، طراحی و مهندسی بهتر تولید و حتی بهبود مدیریت می گردد [۷۴] و لذا می توان انتظار داشت که این نوع سرمایه گذاری تأثیر مثبت بر روی رشد اقتصاد داشته باشد [۷۳ و ۷۵] در چنین شرایطی فرار مغزها متوقف می شود و این تفکر در خدمت رشد و بالندگی کشور به کار گرفته خواهد شد [۷۷]. همچنین بی ثباتی سیاسی از طریق کانال بازار کار بر رشد اقتصادی اثر می گذارد [۷۶] و منجر به متزلزل شدن حقوق مالکیت می شود [۷۸]، اما در این تحقیق جهت یکسان سازی عوامل مورد بررسی که تنها عواملی درون زا در کشور مورد بررسی قرار می گیرد وارد مبحث سرمایه گذاری خارجی با وسعت بسیار بالا نمی شود.

کیفیت مقررات یکی دیگر از شاخص های حکمرانی خوب می باشد، دولت با تصویب قوانین مناسب نقش قابل توجهی در نهادسازی و کارکرد بازار در اقتصاد دارد [۷۹] که با بهبود شرایط تحقیق و توسعه و افزایش بهره وری افراد باعث تأثیر مثبت بر تولید سرانه و رشد اقتصادی می شود [۸۰] همچنین می تواند محیط کسب و کار را بهبود بخشد و منجر به کاهش نابرابری و باعث بیکاری گردد [۸۱]. با پیدایش و رواج مکتب نهادگرایی از اواسط دهه ۱۹۹۰ و توصیه های سازمان های بین المللی از جمله سازمان ملل متحد بانک جهانی و صندوق بین المللی پول مؤلفه های حکمرانی به عنوان یکی از مهم ترین عوامل کنترل رشد بیکاری مطرح گردید [۸۲]. بیکاری یکی از بزرگ ترین معضلاتی است که توازن و تعادل جامعه را برهم می ریزد و باعث ایجاد بحران های متعدد در عرصه های اجتماعی، اقتصادی، روانی و سیاسی می گردد. بدیهی است نخستین تأثیر بیکاری کاهش درآمد است و کاهش درآمد نه تنها یک فرد و یک خانواده بلکه کل جامعه را تحت تأثیر قرار می دهد. همچنین، از دست رفتن فرصت پیشرفت اقتصادی به وجود آمدن خلأ در جامعه، حذف چرخه تولید و وابستگی به تولیدات خارجی با کاهش تولید از دیگر تبعات بیکاری در ابعاد اقتصادی است [۸۳]، قوانین و مقررات اختلال زا در مسیر راه اندازی یک کسب و کار به اشکالی چون مجوزها و موافقت نامه های دولتی دست و پاگیر، قوانین و مقررات ناظر بر فعالیت بنگاه های خصوصی چون قانون کار، محدودیت های تجاری، بارمالیاتی بالا، هزینه اولیه پروژه های سرمایه گذاری را افزایش می دهد که اگر این هزینه ها به اندازه کافی بزرگ باشد، کارآفرینان عقلایی ممکن است از سرمایه گذاری دست بکشند [۱۰].

شاخص دیگر اثربخشی دولت است که مروج عدالت اجتماعی و دستیابی همگانی به سرمایه های تولیدی و خدمات باکیفیت است (مجمع عمومی سازمان ملل، ۱۹۹۶). بر اساس نظریه اخلاقی دولت که هگل مطرح کرده است، وظیفه ی^۳ اخلاقی دولت حفظ منافع همه شهروندان جامعه با توجه به عدالت، به ویژه عدالت اجتماعی است که این امر موجب می شود میل به پایداری، احساس امنیت و رفاه در ذهن افراد جامعه ایجاد شود [۸۴]. همچنین اثر بخشی مناسب دولت با ایجاد فضای تحقیق و توسعه باعث بهبود بهره وری در سطح کشور شده و با ایجاد رقابت سالم، باعث رشد کارآفرینی و در ادامه رشد اقتصادی می گردد [۸۲].

شاخص حاکمیت قانون در حکمرانی خوب تضمینی برای آزادی، حقوق بشر و رفتاری یکسان با شهروندان در برابر قانون می باشد [۸۵] و از طریق کانال های حمایت از حقوق مالکیت و حسن اجرای قراردادها [۸۶]، توسعه بازار [۲۵] و

^۳Hegel

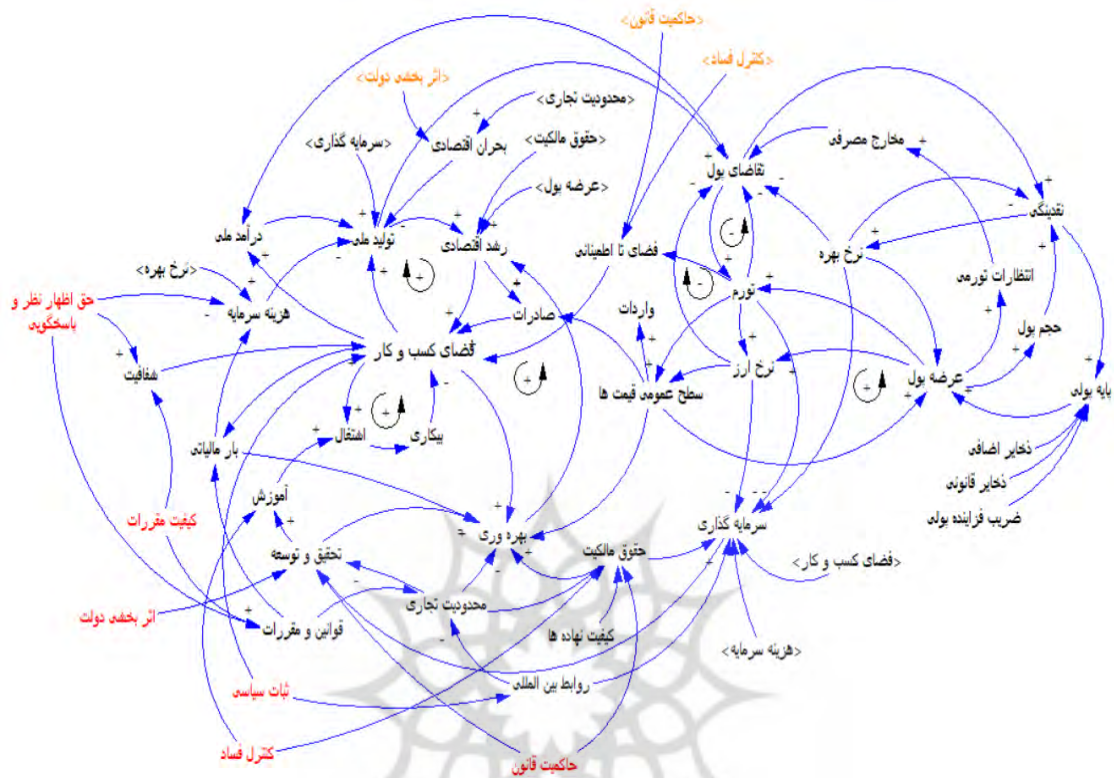
کارآفرینی [۸۷] از طریق ایجاد سرریز دانش، افزایش رقابت و ارائه تنوع و نوآوری [۸۸] بر رشد اقتصادی اثر می‌گذارند. حقوق مالکیت و حسن اجرای قراردادهای، از مهمترین نتایج حاکمیت قانون هستند [۲۹] در این باره می‌گوید: تضمین حقوق مالکیت و حسن اجرای قراردادهای، کلیدی برای هدایت صحیح منابع به سرمایه‌گذاری‌های مولد و جلوگیری از اتلاف در فعالیت‌های رانت‌جویانه بوده و ناتوانی یک جامعه در فراهم آوردن سازوکارهایی برای تضمین قراردادهای به شیوه‌ای کارآ و کم‌هزینه، یکی از مهمترین دلایل رکودهای تاریخی و همین‌طور توسعه نیافتگی‌های کشورهای جهان سوم است [۸۹]. زمانی می‌توان ادعا کرد که در یک جامعه قانون حاکم است که حمایت افراد در مقابل اقدامات غارتگری، اقدامات خودسرانه دولتی و وجود نظام قضایی قابل پیش‌بینی و منصف تأمین شده باشد [۹۰].

اثربخشی حاکمیت قانون در حسن اجرای قراردادهای آشکار می‌گردد؛ چرا که این اعمال، اعتماد بیشتری در سرمایه‌گذاران ملی و بین‌المللی ایجاد می‌کند. وقتی این احتمال وجود دارد که شریک تجاری افراد (که ممکن است دولت نیز باشد)، از قراردادهای پیروی نکند، میزان ریسک افزایش می‌یابد و گسترش تولید، کمتر خواهد بود. بنابراین در روند توسعه اقتصادی، وجود یک مکانیزم اجرایی قوی به وسیله یک ساختار قضایی مورد اطمینان برای تضمین امنیت حقوق افراد، اهمیت بسیاری دارد [۸۶]. حاکمیت قانون از طریق تضمین اجرای قراردادهای نیز مانند تضمین حقوق مالکیت، باعث کاهش عدم اطمینان می‌شود. بهبود حکمرانی، اجرای قراردادهای را تضمین نموده، هزینه‌های معاملاتی را کاهش داده و بنگاه‌ها را قادر به انتخاب فناوری‌های نوینی می‌کند که معمولاً در بخش‌های وابسته به قراردادهای با مشکل مواجه‌اند. در نتیجه، موجب تشویق فعالیت‌های تحقیق و توسعه می‌شوند [۹۱].

کنترل فساد شاید مهم‌ترین شاخص حکمرانی خوب می‌باشد، فساد از منظر اقتصادی یکی از اساسی‌ترین موانع در مسیر رشد و توسعه اقتصادی است که موجب ناکارآمدی سیاست‌های دولت، کاهش سرمایه‌گذاری و در نتیجه کاهش عملکرد اقتصادی می‌شود [۹۲]. کنترل فساد بیانگر سلامت اقتصادی و محیطی کارا [۹۳] و استفاده از قدرت و امکانات عمومی در جهت منافع شخصی [۹۴] می‌باشد. کنترل فساد که یکی از شاخص‌های حکمرانی خوب است، مستقیماً باعث حفاظت از حقوق مالکیت و آزادی‌های مدنی و استقلال قضایی شده، کیفیت زندگی مردم کشور را ارتقاء داده و در جهت تحقق حقوق بشر، پایداری سیاست‌های سالم اقتصادی و نهادی، توسعه سرمایه‌انسانی و ریشه‌کنی فقر پیش می‌رود [۹۵]. فراوانی «پرداخت‌های اضافی جهت انجام کارها» جنبه قابل تأمل در این بخش است. به عبارت دیگر فساد رفتاری را شامل می‌شود که در پی آن افراد صاحب قدرت از نفوذ خود در بخش دولتی به عنوان مزیتی در راستای منافع شخصی خود بهره می‌برند. این شاخص هم فسادهای جزئی و کوچک و هم فسادهای بزرگ و کلان را در بر می‌گیرد [۹۶]. فساد از راه‌هایی مانند کاهش رشد، مالیات‌های تنزیلی، هدف‌گیری ناکارآمدتر طرح‌های اجتماعی، دسترسی نابرابر به آموزش، انحرافات سیاسی به نفع نابرابری در تملک دارایی، کاهش هزینه‌های اجتماعی و افزایش مخاطرات سرمایه‌گذاری، نابرابری درآمد و افزایش فقر است و در نهایت باعث کاهش رشد اقتصادی می‌شود [۹۷]. فساد اداری منجر به کاهش درآمدهای مالیاتی [۹۸ و ۹۹ و ۱۰۰ و ۱۰۱] می‌شود.

بدین ترتیب با در نظر گرفتن تأثیرات شاخص‌های حکمرانی خوب در فضای اقتصاد پولی و شناسایی عوامل تأثیرگذار شاخص‌های حکمرانی خوب مدل علی معلولی تحقیق در نمودار زیر نشان داده شده است. همانطور که در این نمودار مشخص است، شاخص‌های حکمرانی خوب به عنوان متغیرهای برون‌زا بر متغیرهای مدل تأثیر گذاشته است. چگونگی این تأثیرات در این نمودار کاملاً مشخص است. افزایش عملکرد شاخص‌های حکمرانی خوب موجب سیاست‌گذاری صحیح اقتصادی و ارتقای امنیت اقتصادی [۶۷] می‌گردد. امنیت اقتصادی با تأثیر بر فضای کسب و کار، موجبات رونق آن را از طریق افزایش سرمایه‌گذاری [۶۷] فراهم می‌نماید که این امر موجب افزایش تولید و درآمد ملی [۶۷] و در نهایت افزایش درآمدهای مالیاتی می‌شود [۶۷]. بررسی و مشاهده روند اقتصادی کشورهای در حال توسعه نشان می‌دهد در کشورهایی که دولت‌ها اثربخش‌ترند، قانون و دستگاه‌های قضایی حاکمیت بیشتری دارند، شهروندان حق اظهار نظر بیشتری دارند و دولتمردان پاسخگو هستند و فساد و کیفیت مقرراتی بسیار کمتر است. به بیان دیگر وقتی در جامعه‌ای حکمرانی خوب وجود

داشته باشد، فضای کسب و کار مناسب تر و محیط بازار رقابتی تر، سرمایه گذاری در زمینه های مختلف از جمله سرمایه فیزیکی، سرمایه انسانی، سرمایه فناوری اطلاعات و ارتباطات و سرمایه تحقیق و توسعه داخلی و جذب سرریز سرمایه تحقیق و توسعه خارجی بیشتر است و در نتیجه شاهد رشد بیشتر و باثبات تر درآمد سرانه خواهیم بود [۱۰۳ و ۱۰۲ و ۱۰۴].

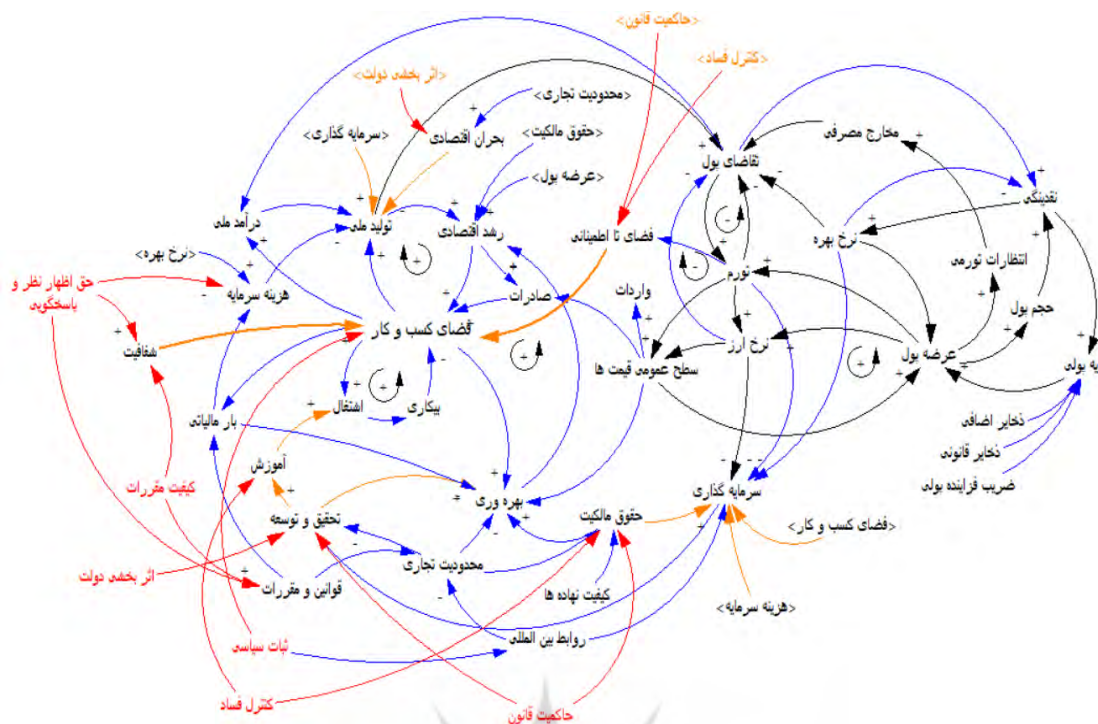

نمودار ۴-۹- تکمیل علیت فضای کسب و کار، اقتصاد پولی و حکمرانی خوب

در این مدل، متغیر پایه پولی دارای ۹۵ لوپ، تحقیق و توسعه دارای ۱۳۲ لوپ، هزینه سرمایه دارای ۱۳۷ لوپ، نرخ بهره دارای ۱۵۳ لوپ، بهره وری دارای ۱۷۲ لوپ، نرخ ارز دارای ۱۷۳ لوپ، سطح عمومی قیمت ها دارای ۱۹۴ لوپ، سرمایه گذاری دارای ۲۲۱ لوپ، رشد اقتصادی دارای ۲۲۲ لوپ، تورم دارای ۲۴۴ لوپ، نقدینگی دارای ۲۴۸ لوپ، عرضه پول دارای ۱۶۴ لوپ، فضای کسب و کار دارای ۳۲۲ لوپ، تولید ملی دارای ۳۳۰ لوپ و تقاضای پول دارای ۳۳۶ لوپ می باشد. به طور مثال تقاضای پول دارای ۳۳۶ لوپ است یعنی متغیر تقاضای پول در ۳۳۶ چرخه بازگشتی که از خودش شروع و به خودش پایان می پذیرد، در داخل مدل دخالت و تأثیر دارد.

۴- نتیجه گیری

روند مدل سازی به روش پویایی های سیستم بر مبنای مطالعات گذشته نشان داده شد، بدین ترتیب می توان روابط علی اثرات بهبود شاخص های حکمرانی خوب را در نمودار زیر مشاهده کرد، حکمرانی خوب با بهبود شاخص های خود قابلیت بهبود متغیرهای اقتصادی از جمله متغیرهای اقتصاد پولی را داراست که به عنوان مثال، نمونه ای از مسیرهای موجود در شکل زیر مشخص شده است.

نمودار ۴-۱۰- علیت تأثیر حکمرانی خوب بر متغیرهای مدل

چرخه های رنگی بالا نشان می دهد که شاخص های حکمرانی بر دیگر متغیرهای اقتصادی تأثیر می گذارند، مرحله اول تأثیر با رنگ قرمز، مرحله دوم با رنگ نارنجی نشان داده شده است، همانطور که مشخص است این تأثیرات از طریق کانال تولید ملی بر تقاضای پول تأثیر می گذارد و این تأثیر بر دیگر متغیرهای پولی سرایت می کند که با رنگ مشکی نشان داده شده است. این تأثیری است که تقریباً در هیچ یک از مطالعات به صورت مستقیم و غیر مستقیم بررسی نشده است و اینگونه حکمرانی خوب بر اقتصاد پولی و متغیرهای پولی تأثیر می گذارد.

منابع

- [۱]. استرمن، جان، (۱۳۸۶)، پویایی شناسی سیستم، مترجم: کیوان شاهقلیان، تهران: انتشارات ترمه.
- [۲]. صمدی، سعید، درخشان، مرتضی، جلیلی کامجو، پرویز، (۱۳۹۱)، ارزیابی مقایسه ای تأثیر سهم مالیات در GDP و سهم درآمدهای نفتی در GDP بر دموکراسی، فصلنامه راهبرد اقتصادی، ۱(۳)، ۶۹-۹۲.
- [3]. Diamond, P.A. (1982), "Aggregate Demand Management in Search Equilibrium", Journal of Political Economy, Vol. 90, No. 5, PP. 881-894.
- [4]. Mortensen, D., and C. Pissarides (1994), Job Creation and Job Destruction in the Theory of Unemployment, Review of Economic Studies, Vol. 61, No. 3, PP. 397° 415.
- [۵]. عبادی، جعفر، رحمتی، محمدحسین، حدادمقدم، ملیحه، (۱۳۹۶)، نرخ های ورود به بیکاری و یافتن شغل در اقتصاد ایران، پژوهش ها و سیاست های اقتصادی، ۲۵(۸۴)، ۴۳-۶۴.
- [6]. Osterholm, Par (2009) Unemployment and labour force participation in Sweden; Economic Letters, No. 106(2010).
- [7]. Tridico, Pasquale, (2012), "Financial Crisis and Global Imbalances: its Labour Market Origins and the After math", Cambridge Journal of Economics, Vol36, Issue 1, Pp. 17-42.

- [۸]. صمصامی، حسین، داغمه چی، فیروزجایی عذرا، (۱۳۹۱)، اثر آزادسازی تجاری بر بهره وری کل عوامل تولید بنگاه‌ها (با تأکید بر نرخ تعرفه). پژوهشنامه اقتصادی، ۱۲(۴۴)، ۱۴۷-۱۷۳.
- [۹]. میرزاخانی، حسن، نوری، عباس، (۱۳۹۲)، شناسایی مهم‌ترین عوامل افزایش ریسک سرمایه‌گذاری در بخش صنعت ایران و ارائه راهکارهایی به‌منظور کاهش آثار منفی آنها. مجله اقتصادی (دوماهنامه بررسی مسائل و سیاستهای اقتصادی)، ۱۳ (۹) و ۱۰: ۴۸-۲۳.
- [۱۰]. محمودی، امیر، آرش پور، علیرضا، (۱۳۹۶)، حکمرانی مطلوب؛ سازوکار ایجاد توانمندی در تحقق توسعه، فصلنامه علمی-پژوهشی سیاست جهانی، ۶(۱۴)، ۲۳۶-۲۱۳.
- [۱۱]. ابونوری، اسمعیل، نیکپور، عبدالحمید(۱۳۹۳)، اثر شاخص های بار مالیاتی بر حجم اقتصاد پنهان در ایران"، فصلنامه علمی پژوهشی پژوهشهای رشد و توسعه اقتصادی، شماره(۱۷)، ۹۰-۷۶.
- [12]. Kashcheeva, M. (2013). "The role of foreign direct investment in the relation between intellectual property rights and growth". Oxford Economic Papers, 65(3): 699-720.
- [۱۳]. کمیجانی، اکبر، ابراهیمی، سجاد، (۱۳۹۲)، اثر نوسانات نرخ ارز بر رشد بهره وری در کشورهای در حال توسعه با لحاظ سطح توسعه مالی، مطالعات اقتصادی کاربردی، ۲(۶)، ۲۶-۱.
- [۱۴]. ایروانی قدیم، سعیده، (۱۳۸۵)، بررسی اثر متغیرهای کلان اقتصادی روی صادرات غیرنفتی، پایان نامه ی کارشناسی ارشد، دانشکده اقتصاد، مدیریت و حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی تبریز
- [۱۵]. داوری، مجیدرضا، (۱۳۸۸)، بی ثباتی بازارهای مالی و جایگاه بانک مرکزی در مقابله با بحران های مالی، بیستمین همایش بانکداری اسلامی، تهران، موسسه عالی آموزش بانکداری ایران
- [۱۶]. محمدرضایی، فخرالدین؛ منطقی، خسرو؛ عباسی، اسماعیل(۱۳۹۶)، بررسی اثر رکورد تورمی بر مدیریت سود واقعی و تعهدی"، مجله حسابداری مدیریت، ۱۰ (۳۳)، ۱۲۳-۱۳۹
- [۱۷]. باستانی فر، ایمان، میرزایی، رخساره، (۱۳۹۳). تحلیل ریشه های رکود تورمی در اقتصاد ایران و ارائه ی راهکارهای برون رفت، فصلنامه پژوهش های پولی و بانکی، ۲۱(۷)، ۳۶۱-۳۸۰.
- [۱۸]. تابنده، رضیه، صمدی، علی حسین، (۱۳۹۲)، فرار مالیاتی در ایران (بررسی علل و آثار و برآورد میزان آن)، پژوهشنامه مالیات، ۱۹(۶۷)، ۷۷-۱۰۶.
- [۱۹]. صالح ولیدی، محمدمو دیگران، (۱۳۹۳)، آسیب شناسی نظام مالیاتی ایران و تبیین عوامل موثر در بروز آسیبها، مجله حقوقی دادگستری، شماره (۹۶)، ۳۸-۵۹.
- [20]. Wee Goh, B., Lee, J., Yeow Lim, Ch., & Shevlin, T. (2016) "The Effect of Corporate Tax Avoidance on the Cost of Equity". The Accounting Review, 91(6): 1647-1670
- [۲۱]. اعتمادی، حسین، سپاسی، سحر، سازی، محمدعلی، (۱۳۹۶)، ارزیابی ریسک سیاست های کمینه سازی مالیات شرکتها، فصلنامه مطالعات تجربی حسابداری مالی، ۱۴(۵۴)، ۱-۱۷

- [22].Dunning, J. H. (2001). "The eclectic (OLI) paradigm of international production: past, present and future", *International Journal of the economics of business*, 8(2): 173-190.
- [23].Sudsawasd, S. and Chaisrisawatsuk, S. (2014). "FDI inflows and outflows, intellectual property rights, and productivity growth". *Journal of International Commerce, Economics and Policy*, 5(3): 1-21.
- [24].Awokuse, T. O. and Gu, W. G. (2015). "Does foreign intellectual property rights protection affect US exports and FDI? ", *Bulletin of Economic Research*, 67(3): 256-264
- [۲۵].سامتی، مرتضی، رنجبر، همایون، محسنی، فضیلت، (۱۳۹۰) تحلیل تأثیر شاخص‌های حکمرانی خوب بر شاخص توسعه انسانی، مطالعه موردی: کشورهای جنوب شرقی آسیا، فصلنامه علمی پژوهشی، پژوهش‌های رشد و توسعه اقتصادی، ۱۸۳-۲۲۳، (۴)۱.
- [26].Blejer, M. L, 1979, "The Demand for Money and the Variability of the Rate of Inflation: Some Empirical Results. " *International Economic Review*, Vol. 20
- [۲۷].حسینی، سیدصفدر، بخشی، محمدرضا، (۱۳۸۵)، تجزیه و تحلیل تقاضای پول در ایران کاربرد الگوی خود رگرسیو با وقفه های توزیعی، فصلنامه پژوهش های اقتصادی ایران، شماره ۲۸، صص ۲۸-۱۳.
- [۲۸].دهمرد، نظر، ایزدی، حمیدرضا، (۱۳۸۸)، بررسی تابع تقاضای پول در ایران، پژوهشنامه اقتصادی، ۹(۲)، ۱۵۳-۱۶۹
- [۲۹].مصطفوی، مهدی، یاور، کاظم، (۱۳۸۶)، تخمین تابع تقاضای پول با استفاده از سری های زمانی وهم جمعی در اقتصاد ایران، دانش و توسعه، (۲۰)، ۱۲۵-۱۴۵
- [۳۰].فطرس، محمدحسن، حسینی دوست، احسان، (۱۳۹۴)، برآورد غیرخطی تقاضای پول و تعیین سطح آستانه‌ای تورم در ایران (۱۳۵۲-۱۳۹۰). فصلنامه پژوهش ها و سیاست های اقتصادی، ۲۳ (۷۳): ۱۷۸-۱۵۳
- [۳۱].اسلاملوئیان، کریم، ذاکری، مریم، (۱۳۸۲)، تأثیر قانون بانکداری بدون ربا بر تابع تقاضای پول، فصلنامه اقتصاد اسلامی، شماره ۳۵، ۱۲۹-۱۶۰.
- [۳۲].شهرستانی، حمید، رنانی، حسین شریفی. (۱۳۸۷). تخمین تابع تقاضای پول و بررسی ثبات آن در ایران. تحقیقات اقتصادی، ۴۳(۲).
- [33].Goldfain, I. and Gupta, "Does Monetary Policy Stabilize the Exchange Rate Following a Currency Crisis?" *IMF Staff Papers*, Vol. 50, No. 1, (2003): 90-115.
- [34].Guerin, J. and Lahreche Revil, (2004), "Exchange Rate Voatility and Growth" University of Amiens.
- [35].Latane, H.A., "Cash Balance and Interst Rate," *R.E,S*, Nov, 1945.
- [36].Meltzer, A.H., *The Demand for Money, the Evidences from the Time Series*, J.P., E., Jun, 1963.
- [37].Teigen, R., "Demand and Supply in U.S.A." *Econometrica*, Vol. 10, 1964
- [38].Freidman, Milton. "Money and Stock Market"., *Journal of political Economy*., VOL 96, No.2, (1988).
- [39].Clague, C. Keefer, P. Knack, S. Olson, M. (1996) Property and contract rights in autocracies and democracies, *Journal of Economic Growth*, 1(2), 243- 276.

- [40].Fatma Turan, K. (2014). Causality Network Between Budget Deficit, Money Supply and Inflation: An Application to Turkey. *International Journal of Business and Social Science*, 5(10), 225-235.
- [41].Moreno-Galbis, E. (2012). "The impact of TFP Growth on the Unemployment Rate: Does on-the-Job Training Matter?". CEPREMAP, Working Paper. No. 1207.
- [42].Siyal, G.A., Ahmed, A., Aziz, A. & Zaman, Kh. (2013). "The Long Run Effects between Unemployment and Economic Growth in Selected SAARC Countries". *Journal of Economic Research Guardian*. 3(2). Pp. 70-85.
- [43].Khan, A.Q., Khattak, N. U. R. & Hussain, A. (2008). "Inter-Relationship of Gross Domestic Product (GDP) Growth and Unemployment in Pakistan (1960-2005)". MPRA, Working Paper. No. 42036.
- [۴۵]. لشکری، محمد، (۱۳۹۰)، تأثیر متغیرهای پولی بر رشد اقتصادی در ایران با رویکرد پول‌گرایان، فصلنامه علمی پژوهشی پژوهش‌های رشد و توسعه اقتصادی، ۱۱(۱)، ۷۹-۱۰۵.
- [۴۶]. حسین زاده، هدایت، (۱۳۹۴)، ارزیابی تأثیر متغیرهای کلان اقتصادی بر حجم پول در ایران، مجله اقتصادی، شماره های ۱۱ و ۱۲، صص ۲۷-۴۸.
- [47].Keynes, J. M. (1936). *The General Theory of Employment, Interest and Money*. London: Macmillan.
- [48].Aziz, Nusrate. (2008). "The Role of Exchange Rate in Trade Balance: Empirics from Bangladesh", University of Birmingham, UK, June 2008.
- [۴۹]. بیدآباد، بیژن، ربیعی، مهناز، (۱۳۸۸)، رابطه نرخ ارز و نرخ بهره در اقتصاد ایران (ارزیابی مجدد و توسعه نظریه مقداری پول). پژوهشنامه اقتصادی، ۹(۳۲)، ۶۷-۹۶.
- [50].Deutsch, Bundesbank report. (2001), "Real Interest Rates: Movement and Determinants", pp. 31-47, July.
- [51].Gérard, T., & Ngangué, N. (2014). Does Fiscal Illusion Impact Budget Policy? A Panel Data Analysis. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 5(1): pp.240-248.
- [۵۲]. آل عمران، رویا و سید علی آل عمران، (۱۳۹۳)، بررسی تأثیر مدیریت بی ثباتی سیاست پولی توسط بانک مرکزی بر بازدهی کل بورس اوراق بهادار تهران، راهبرد مدیریت مالی ۲ (۳)
- [۵۴]. کمیجانی، اکبر و توکلیمان، حسین، (۱۳۹۰)، تحلیل و آزمون عدم تقارن در رفتار سیاست گذاری پولی بانک مرکزی، فصلنامه تحقیقات مدل‌سازی اقتصادی ۲ (۶)
- [۵۵]. حاجی قاسمی، شهناز، نجاتی، مهدی، صالحی، آسفیجی نورالله، (۱۳۹۶)، ارزیابی اثرات نرخ بهره واقعی و نرخ ذخیره قانونی بر متغیرهای منتخب کلان اقتصاد ایران، فصلنامه نظریه های کاربردی اقتصاد ۴ (۳)، ۱۱۷-۱۴۲.
- [۵۶]. بخشی دستجردی، رسول، شیخ انصاری، مجید، (۱۳۹۴)، تأثیر بانک های تجاری و رشد جمعیت بر تورم بهینه در مدل سیدراسکی برای اقتصاد ایران، مجله علمی پژوهشی اقتصاد مقداری، ۱۲(۳)، ۱۱۷-۱۴۰.
- [57].Glocker, C., & Towbin, P. (2015). Reserve requirements as a macroprudential instrument—Empirical evidence from Brazil. *Journal of Macroeconomics*, 44, 158-176.

[۵۸]. پروین، سهیلا، شاکری، عباس، احمدیان، اعظم، (۱۳۹۳)، ارزیابی اثرات ترازنامه‌ای سیاست‌های پولی در شبکه بانکی کشور بر متغیرهای کلیدی اقتصاد ایران (رهیافت تعادل عمومی پویای تصادفی)، پژوهش‌های اقتصادی ایران، ۱۹(۵۸)، ۷۷-۱۱۵.

[۵۹]. پیروانی، خسرو، داور، بهاره، (۱۳۹۰)، تاثیر تورم بر رشد اقتصادی در ایران با تاکید بر نااطمینانی، پژوهش های اقتصادی، ۱۱(۱)، ۶۷ - ۸۰.

[۶۰]. شریف کریمی، محمد، حیدریان، مریم، دورباش، معصومه، (۱۳۹۶)، بررسی ارتباط و تأثیر شاخص‌های حکمرانی خوب بر رشد اقتصادی در ایران، با رویکرد تصحیح خطای برداری، دو فصلنامه جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه، ۶(۳)، ۱۵۵-۱۲۷.

[۶۱]. پاداش زیوه، حمید، خداپناه، بهمن، (۱۳۹۴)، برآورد تأثیر شاخص‌های حکمرانی خوب بر اقتصاد دانش‌بنیان در کشورهای منتخب، فصلنامه علمی پژوهشی برنامه‌ریزی و بودجه، ۲۰(۳)، ۱۸۷-۱۶۵.

[۶۲]. زاینده رودی، محسن، خسروآبادی، محمد، شکیبایی، علیرضا، (۱۳۹۶)، بررسی تأثیر شاخص‌های حکمرانی خوب بر توزیع درآمد با به‌کارگیری پانل داده‌ها (مطالعه موردی: کشورهای منتخب جنوب غربی آسیا)، فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی (رشد و توسعه پایدار)، ۱۷(۳)، ۵۲-۲۵.

[63]. Barro, R. J. (1996). Determinants of economic growth: A cross-country empirical study. NBER Working paper 5698

[64]. Kaufmann, D. Kraay, A. & M. Mastruzzi (1999), "The Worldwide Governance Indicators Project: Answering the Critics", World Bank Policy Research Working Paper ,4149.

[65]. Sikka, Prem, (2017), "Using freedom of information laws to frustrate accountability: Two case studies of UK banking frauds", Accounting Forum, 41(4): 300-317

[66]. Engerman, S.L. Mariscal, E.V. Sokolof, K.L. (1999) The persistence of inequa.

[۶۷]. سلمانی بیشک، محمدرضا، شاهویردی دولت آباد، امیر، باستان، فرانک، (۱۳۹۳)، بررسی اثرات درآمد مالیاتی و امنیت اقتصادی در ایران: رهیافت متقابل علیت در داده‌های سری زمانی، سیاست‌های مالی و اقتصادی، سال ۲، شماره ۱۷، صص ۹۰-۷۳.

[68]. Bird, R. M., Martinez-Vazquez, J., & Torgler, B. (2008). Tax effort in developing countries and high income countries: The impact of corruption, voice and accountability. Economic analysis and policy, 38(1), 55-71.

[۶۹]. رحمانی، تیمور، فلاحی، سامان، رضایی، محمد قاسم، سبزو، محبوبه، (۱۳۹۰)، پذیرش عمومی مالیات، فساد و دموکراسی: یک مطالعه بین‌کشوری، پژوهش‌نامه مالیات، ۱۷(۱)، صص ۶۲-۳۷.

[۷۰]. ایزدخواستی، حجت، (۱۳۹۵)، تحلیل تأثیر فساد و کیفی حکمرانی بر عملکرد نظام مالیاتی؛ رویکرد داده های تابلویی پویا، سیاست گذاری پیشرفت اقتصادی، ۴(۴)، ۹۳-۱۱۸.

[71].Ernst, Dieter, & Hart, David. (2007). Governing the Global Knowledge Economy: Mind the Gap. Atlanta Conference on Science, Technology and Innovation Policy. Georgia Tech.

[۷۲]. راغفر، حسین، (۱۳۸۷)، اقتصاد سیاسی فساد، مجلس و پژوهش سال چهاردهم زمستان ۱۳۸۷ شماره ۵۸

[۷۳]. دودانگی، محمد، (۱۳۹۵)، عوامل مؤثر بر جذب سرمایه گذاری داخلی و خارجی در ایران، فصلنامه علمی پژوهشی پژوهش های رشد و توسعه اقتصادی، دوره ۶، شماره ۲۳، صص ۱۴۷-۱۳۱.

[74].Kyrkilis, D. and Koboti, S. (2015). “Intellectual property right as determinants of foreign direct investment entry mode, case of Greece”, *Procedia Economics and Finance*, No. 19: 2-16.

[۷۵]. محمدزاده، یوسف، حکمتی فرید، صمد، شریفی، المیرا، (۱۳۹۶)، تأثیر اندازه دولت بر حکمرانی خوب و عملکرد اقتصادی در کشورهای منتخب، فصلنامه علمی پژوهشی پژوهش های رشد و توسعه اقتصادی، ۷(۲۶)، ۹۷-۱۱۲.

[76].Fosu, A. K. (2001), “Political Instability and Economic Growth in Developing Economies: Some Specification Empirics”, *Economics Letters*, Elsevier, 70(2), 289- 294.

[۷۷]. سعیدی، خلیل، (۱۳۸۶)، نظریه ها و قانون مندی های توسعه، شرکت تعاونی کارآفرینان فرهنگ و هنر، چاپ ۱

[۷۸]. اصغر پور، حسین، احمدیان، کسری، منیعی، امید (۱۳۹۲)، اثر بی ثباتی سیاسی بر رشد اقتصادی ایران: رهیافت غیرخطی APARCH، فصلنامه پژوهش ها و سیاست های اقتصادی، ۲۱(۶۸)، ۱۷۵-۱۹۴

[۷۹]. رنانی، محسن، (۱۳۸۳)، نقش دولت در اصلاحات نهادی از طریق قانونگذاری، فصلنامه مجلس و راهبرد، (۳۹)، ۱۳-۳۰

[80].Carlos, G. (2016). Institutions and Growth: a GMM/IV Panel VAR Approach. *Economics Letters*, ۱۳۸, ۸۵-۹۱.

[۸۱]. برادران شرکاء، حمیدرضا، ملک الساداتی، سعید، (۱۳۸۷)، حکمرانی خوب، کلید توسعه آسیای جنوب غربی، مجله راهبرد، شماره ۶۰.

[۸۲]. شاه آبادی، ابوالفضل، نیلفروشان، نیما، خالقی، مریم، (۱۳۹۲)، تأثیر حکمرانی بر رشد بیکاری کشورهای منتخب توسعه یافته و در حال توسعه، فصلنامه پژوهش ها و سیاست های اقتصادی، ۲۱(۶۵).

[۸۳]. شریفی، نورالدین، (۱۳۹۰)، اثرات مالیات غیرمستقیم و مخارج دولت بر اشتغال و تورم: یک تحلیل داده - ستانده، فصلنامه تحقیقات اقتصادی، ۴۶(۹۵)، ۷۸-۹۵

[84].Vouvaki, D. and Anastasios E. 2008, Changes in Social Welfare and Sustainability: Theoretical Issues and Empirical Evidence, *Ecological Economics*, Vol. 67, PP. 473- 484.

[86].Haggard, S. MacIntyre, A. and Tiede, L. (2007), “The Rule of Law and Economic Development” by University of California - San Diego.

- [87].Stolper, A.M. Walker, C.S. and Marczak J. (2006) "Rule of Law, Economic Growth and Prosperity", Report of the Rule of Law Working Group, American Society and Council of the America. New York.
- [88].Audretsch, D.B. and Keilbach, M. (2002), "Entrepreneurship Capital and Economic Performance", Discussion Papers, 02-76, <ftp://ftp.zew.de/pub/zew-docs/dp/dp0276.pdf>.
- [۸۹].نورث، داگالس سی، (۱۳۸۲)، شناخت فرآیند تحول اقتصادی، دولت، فساد و فرصت های اجتماعی، انتشارات نقش و نگار.
- [90].World Bank (2002) Governance Matters II: Updated Indicators for 2000-01, Policy Research Working Paper ,2772, Washington
- [91].Dixit, A. (2009). Governance institutions and economic activity. The American Economic Review, vol. 99, No. 1:3-24
- [۹۲].دهمدره، نظر، علیزاده، محمد، زیدی زاده، سمیرا، (۱۳۹۱)، بررسی اثر اندازه دولت بر فساد با تأکید بر نقش دموکراسی در منطقه منا، مجله اقتصاد و توسعه منطقه ای، ۱۹(۴)، ۷۲-۲۷.
- [۹۳].عرب مازار، علی اکبر، مشرفی، رسام، مصطفی زاده، محمد، (۱۳۹۷)، اقتصاد سیاسی رشد و تأثیر برخی از عوامل بنیادی بر رشد اقتصادی ایران، فصلنامه علمی پژوهشی، پژوهش های رشد و توسعه اقتصادی، ۸(۳۰)، ۳۲-۱۷
- [۹۴].میدری، احمد، خیرخواهان، جعفر، (۱۳۸۳)، حکمرانی خوب، بنیان توسعه. تهران: انتشارات مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی.
- [۹۵].دقیقی اصلی، علیرضا، گرایبی نژاد، غلامرضا، آقابگیان، سلین، (۱۳۹۱)، اثر حکمرانی خوب بر سطح فساد اقتصادی در کشورهای با سطح توسعه یافتگی متوسط، فصلنامه فرایند مدیریت و توسعه، ۲۶(۴): ۲۳-۳.
- [96].Avram, Cristina (2014). Good Governance and Doing Business: Evidence from a Cross-country Survey. *Transylvanian Review of Administrative Sciences*, (41), pp. 27-46
- [۹۷].کریمی پلاتنار، سعید، جعفری صمیمی، احمد، رضایی روشن، اختر، (۱۳۹۱)، اثر فساد مالی بر درآمدهای مالیاتی: مطالعه [۹۷] موردی کشورهای منتخب در حال توسعه، فصلنامه سیاست های اقتصادی، ۳(۱)، ۱۷۲-۱۵۱.
- [98].Gupta, D. K. Madhavan, M. C. & Blee, A. (1998), "Democracy, Economic Growth and Political Instability: An integrated perspective", *Journal of Socio-Economics*, 27(5), 587-611.
- [99].Hwang, J. (2002). A note on the relationship between corruption and government revenue. *Journal of Economic Development*, 27(2), 161-176.
- [100].Gambaro, L., Meyer-Spasche, J., & Rahman, A. (2007). Does aid decrease tax revenue in developing countries. London, UK: London School of Economics, 1-44.
- [101].Ajaz, T., & Ahmad, E. (2010). The effect of corruption and governance on tax revenues. *The Pakistan Development Review*, 405-417.

[102].Acemoglu, D. Johnson, S. Robinson, J. & Y. Thaicharoen (2003), "Institutional Causes, Macroeconomic Symptoms: Volatility, Crises and Growth", Journal of Monetary Economics, Vol. 50, No. 1, PP.49-123

[103].Badun, M. (2005), "The Quality of Governance and Economic Growth in Croatia", Financial Theory and Practice, Vol. 29, No. 4, PP. 279-308

[104].Dolton, J. Peter & Silly, A. Marry (2008) The Effect of Over-Education on Earnings in the Graduate Labour Market; Economics of Education Review 27: 125-139.

